

YESDGs

YOUTH EMPOWERMENT
SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

YESDGs – jaunimo įgalinimas siekti DVT

**2 DARBO PAKETAS (WP2): jaunimo žinių apie DVT ir
Darbotvarkę iki 2030 m. bei jaunimo kompetencijų
analizė**

Tarptautinė ataskaita

Parengė Right Challenge

Turinys

Ivadas	3
Tikslinės grupės ir internetiniai klausimynai	4
Tikslinių grupių rezultatai	4
Klausimyno rezultatai	9
Politikos dokumentas	14
Belgijos profilis	18
Graikijos profilis	20
Airijos profilis	22
Italijos profilis	24
Lietuvos profilis	26
Portugalijos profilis	28
Rekomendacijos politikos formuotojams	31
Išvados	33
Nuorodos	35

Ivadas

Aplinkos tvarumas ir klimato kaitos priemonės yra jaunosios kartos dėmesio ir reikalavimų centre visame pasaulyje. Kadangi šis klausimas svarbus visiems, ypač jaunimui (dėl to, kokią poveikį jis turės jų gyvenimo sąlygoms ir galimybei džiaugtis tokia planeta, kokią pažįstame), svarbu susitelkti, sukuriant galimybes jauniems žmonėms aktyviai išreikšti savo nuomonę, ir pripažinti šį pokyčių poreikį. Šiuo metu Europa yra esminiame momente, kai reikia sušvelninti klimato kaitos poveikį ir pereiti prie tvarios ateities, o vienas iš Europos Sąjungos (ES) prioritetų yra jaunimo iniciatyvų rėmimas.

Atsižvelgiant į tai buvo parengtas jaunimo įgalinimo siekti darnaus vystymosi tikslų (angl. „Youth Empowerment SDGs“, YESDGs) projektas, kurio pagrindinis tikslas – skatinti jaunimą tapti aktyviais piliečiais ir imtis aktyvaus vaidmens didinant informuotumą ir gerinant bendraamžių žinių apie klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos priemones lygį. Projektas suteiks jauniems žmonėms galimybę inicijuoti vietines ir regionines priemones bendraamžiams bei platesnei bendruomenei, jas plėtoti ir komunikuoti.

Šią tarptautinę ataskaitą parengė „Rightchallenge Associação“, bendradarbiaudama su tarptautiniais partneriais „Ballyhoura Development CLG“, „Associazione per il sociale, la cultura e l'ambiente“ (ASCAE), „Menas ir inovacijos“, „Innovation Hive“ ir „Projects for Europe“. Todėl ataskaitoje pateikiami tikslinių grupių, internetinių klausimynų ir išsamaus dokumentinio tyrimo, į kurį įtraukti duomenys iš Portugalijos, Airijos, Italijos, Lietuvos, Graikijos ir Belgijos, rezultatai. Ataskaita yra projekto antrojo darbo paketo (2WP) dalis ir bus labai svarbi nustatant geriausių jaunimo iniciatyvų ir dalyvavimo skatinimo praktiką aplinkos niokojimo, klimato kaitos, teisingo perėjimo ir darnaus vystymosi srityse Europos kaimo vietovėse, taip pat nustatant paramą, metodus ir priemones, kurių reikia, kad jaunimas taptų pokyčių iniciatoriais ir aktyvaus dalyvavimo skatintojais.

Duomenys, gauti iš skirtingų kultūrų jaunimo ir su jaunimu dirbančių asmenų, taip pat bus naudojami kaip pagrindas rengiant YESDGs mokomąją medžiagą ir sudarys naujausių mokslinių tyrimų pagrindą tolesnei YESDGs projekto veiklai.

Tikslinės grupės ir internetiniai klausimynai

Tikslinių grupių rezultatai

Visi konsorciumo partneriai privalėjo atlikti tyrimus tikslinėse grupėse, kuriose dalyvavo ne mažiau kaip 10 jaunų žmonių ir 5 su jaunimu dirbantys asmenys. Kiekvieno partnerio buvo paprašyta į savo ataskaitą įtraukti duomenis ne mažiau nei iš 3 skirtingų organizacijų, o iš viso šioje veikloje dalyvavo 104 jauni žmonės ir 34 su jaunimu dirbantys asmenys. Dalyviai atsakinėjo į įvairius klausimus, pradedant jų žiniomis apie Darbotvarkę iki 2030 m. ir darnaus vystymosi tikslus (DVT), jų jausmais apie dabartinę klimato situaciją ir baigiant atskirų asmenų ir bendruomenių vaidmeniu sprendžiant klimato klausimus ir pasaulio lyderių vaidmeniu siekiant darnaus vystymosi tikslų.

Rezultatai parodė, kad DVT ir Darbotvarkė iki 2030 m. žinomi nevienodai. Vieni dalyviai turėjo pagrindines žinias, ypač apie tvarumo sąvokas ir kai kuriuos konkrečius tikslus, pavyzdžiui, 1-ąjį DVT (Kova su skurdu) ir 2-ąjį DVT (Kova su badu), kitų žinios buvo paviršutiniškos. Jaunesniems dalyviams apskritai trūko informuotumo, su sąvokomis jie susipažino daugiausia per mokyklinį ugdymą, o vyresni dalyviai, ypač dalyvavę ankstesniuose darnaus vystymosi projektuose, turėjo gilesnį supratimą, kurio šaknys glūdi bendruosiuose principuose. Daugiausia dėmesio buvo skiriama klimato ir aplinkosaugos aspektams, susijusiems su darnaus vystymosi tikslais, daugiausia dėl jaunimo darbuotojų dalyvavimo ankstesniuose projektuose, kuriuose buvo sprendžiami šie klausimai. Dalyviai nesupranta darnaus vystymosi tikslų gilesniu lygmeniu ir dauguma jų nėra susipažinę su rodikliais, kurie yra kiekvieno DVT dalis. Nors apskritai dalyviai ir buvo informuoti apie DVT, dažnai jų žinios buvo tik paviršutinės, o tai rodo, kad reikia papildomos mokomosios medžiagos ir didesnio įsitraukimo, kad būtų skatinami prasmingi veiksmai siekiant šių tikslų.

Dalyviai pripažįsta, kad DVT yra vertingi, nes atspindi svarbias žmogiškąsias vertybes ir sukuria pagrindą politiniams sprendimams bei švietimui, ypač jaunesnėms kartoms. Nepaisant to, kad pripažįstama tikslų svarba, išlieka abejonių dėl jų pasiekiamumo, išreiškiamas susirūpinimas dėl tam tikrų tikslų, pavyzdžiui, skurdo panaikinimo (1 DVT) ir lyčių lygybės (5 DVT), sudėtingumo. Pabrėžiama savalaikio įgyvendinimo svarba, dalyviai pažymėjo, kad tikslai turėjo būti įgyvendinti prieš dešimtmečius, kad būtų galima veiksmingai spręsti socialinius ir ekonominius bei aplinkosaugos iššūkius. Kai

kurie dalyviai išreiškė skepticizmą dėl DVT pasiekiamumo ir veiksmingumo dėl politinės poliarizacijos ir nepakankamo pasaulio lyderių įsipareigojimo, kiti, ypač su jaunimu dirbantys asmenys, mano, kad tam tikri tikslai yra įgyvendinami iki 2030 m., ir pabrėžia jų svarbą sprendžiant visuotinius iššūkius. Dalyviai taip pat nurodė, kad ekonominė ir socialinė nelygybė tarp šalių yra pagrindinė kliūtis siekiant DVT.

Dėl dabartinės klimato padėties vyravo nevienareikšmiški požiūriai. Apskritai pripažįstama, kad klimato pasekmių kontrolė yra ribota, o tendencijų prognozavimas – neaiškus. Jaunimas ir su jaunimu dirbantys asmenys pabrėžia neatidėliotinus veiksmus ir išreiškia viltį, kad bus dedamos kolektyvinės pastangos siekiant sušvelninti aplinkos būklės blogėjimą. Konkrečios problemos, tokios kaip padidėjęs atliekų susidarymas, gaisrai, CO₂ išmetimas, oro tarša ir miškų kirtimas, buvo pabrėžtos kaip neatidėliotinos problemos, gilinančios klimato krizę, pabrėžiant būtinybę imtis griežtesnių priemonių tvarumui skatinti. Kai kurie dalyviai ragino imtis ryžtingesnių ir atnaujintų politinių diskusijų bei aplinkosauginio švietimo, nes kai kurie šia veikla užsiimančios jaunimo darbuotojai nepastebėjo didesnių pokyčių nuo 2015 m., kai buvo priimta Darbotvarkė iki 2030 m. Dalyviai iš Portugalijos pareiškė, kad politinis diskursas ir požiūris į aplinkosauginį švietimą mokyklose per pastaruosius penkis dešimtmečius iš esmės nesikeitė, todėl akcentavo, kad reikia aktyvesnių ir aktualesnių veiksmų. Kai kurie dalyviai, ypač jaunesni, taip pat išreiškė nerimą.

Dauguma Graikijos dalyvių ir kai kurie Belgijos dalyviai neišreiškė didelio susirūpinimo dėl klimato kaitos poveikio mūsų visuomenei. Graikijos dalyviai mano, kad yra kitų rūpesčių, kuriuos vyriausybė turi spręsti, pavyzdžiui, investuoti į 8 DVT (deramas darbas ir ekonomikos augimas), o kai kurie Belgijos dalyviai nejaučia pernelyg didelio susirūpinimo, nes mano, kad Belgija yra gana atspari klimato poveikiui.

Kai dalyvių buvo klausama apie jų lūkesčius dėl dabartinės klimato padėties raidos, svarbiausias žodis buvo „neapibrėžtumas“. Dalyviai nerodė pakankamai optimizmo dėl teigiamų pokyčių ateityje, visų pirma dėl to, kad manoma, jog vyriausybėms trūksta reikšmingų veiksmų sprendžiant tokias opias problemas kaip klimato kaita ir aplinkos būklės blogėjimas. Jie numato trumpalaikius ir ilgalaikius neigiamus pokyčius tiek visuomenėje, tiek aplinkoje, nerimaudami dėl didėjančio gyventojų skaičiaus, taršos lygio ir savanaudiškų interesų įtakos politiniams sprendimams. Tačiau jaunimo ir su jaunimu dirbančių asmenų požiūriai skiriasi – nuo pesimizmo iki atsargaus optimizmo.

Vieni pabrėžia asmeninę atsakomybę, teigiamų pokyčių kolektyvinėmis pastangomis galimybes ir aktyvių priemonių svarbą sprendžiant iššūkius. Tai rodo subalansuotą požiūrį, kuriuo pripažįstamas ir teigiamų pokyčių potencialas, ir būtinybė imtis aktyvių švelninimo priemonių galimai kilsiantiems iššūkiams spręsti.

Aktyvaus dalyvavimo veiksmuose, susijusiuose su klimato kaita, lygis analizuotose šalyse labai skiriasi. Dalyviai iš Graikijos ir Belgijos turėjo mažai arba visai neturėjo tokio pobūdžio veiksmų patirties. Jaunieji dalyviai iš Italijos teigė dalyvavę „Penktadienio ateičiai“ renginiuose. Lietuvoje vykusioje tikslinėje grupėje dalyviai kaip iniciatyvas, kuriose jie nuolat dalyvauja, nurodė aplinkos tvarkymo akcijas „Darom“ (vietos aplinkosaugos iniciatyvą) ir edukacines pamokas apie aplinkosaugą. Airijoje ir Portugalijoje dalyviai aktyviai dalyvauja tvariuose veiksmuose, skirtuose klimato kaitai mažinti. Paminėta daugybė šiose šalyse vykdomų projektų. Airijoje „Batteries for Barretstown“, „The Tidy Towns“, „Clean Limerick“ ir „Green Schools“ – tai tik keletas iniciatyvų, kurias įvardijo tikslinių grupių dalyviai. Portugalijoje „Plogging Santa Maria da Feira“, projektas „Life Volunteer Escapes“, LIXARTE, Tâmega upės valymas ir Portugalijos aplinkos apsaugos agentūros bei asociacijos „Bioliving“ projektai – tai tik keletas projektų, kuriuose dalyvavo dalyviai.

Dalyviai iš Graikijos negalėjo įvardyti gerosios praktikos pavyzdžių, įgyvendinamų jų mokyklose ar darbovietėse. Belgijos dalyviai mano, kad Belgijoje įgyvendinamos gerosios praktikos pavyzdys yra atliekų perdirbimas, tačiau jiems trūksta išsamesnės informacijos šia tema. Airijoje jaunimas nurodė keletą gerosios praktikos pavyzdžių, pavyzdžiui, drabužių keitimo iniciatyvas, paskatas perdirbti, pavyzdžiui, taros grąžinimo programą ir kt. Italijos jaunimas reguliariai dalyvauja tokioje veikloje kaip „Aplinkosaugos dienos“ ir „Pakartotinio naudojimo dienos“, kurių metu jie valo užterštas miestų teritorijas ir, be kitos gerosios praktikos, naudoja barterio sistemą, kad apsikeistų nebenaudojamais daiktais. Lietuvoje, jaunimo darbuotojų teigimu, daug dėmesio skiriama sąmoningo kanceliarinių prekių pirkimo ir pakartotinio naudojimo skatinimui, taip pat iniciatyvoms, remiančioms tvarius transporto metodus, be to, mokyklose organizuojami renginiai, kuriais siekiama įtraukti visą mokyklos bendruomenę į aplinkosauginį sąmoningumą ir veiklą. Galiausiai Portugalijoje Marco de Canaveses profesinės žemės ūkio mokyklos (EPAMAC) mokiniai ir mokytojai atskleidė, kad ši mokykla yra savarankiška (angl. „self-sustaining“) ir sukurta siekiant

optimizuoti energijos vartojimą. Mokykla taip pat įgyvendina projektus, skirtus vietos vandens upelių valymui, atlieka vandens kokybės analizę ir skatina sodinti vietinius miško medžius mokyklos teritorijoje. „Bioliving“ atstovai pasakojo, kad asociacija naudoja čiaupus, kurie sumažina kiekvieno panaudojimo metu suvartojamą vandens kiekį, savo patalpose skatina ekologinį ūkininkavimą, taip pat bendruomenės įsitraukimą ir ryšį su gamta kaip būdą siekti fizinės ir psichologinės gerovės.

Visi dalyviai kritikavo pasaulio lyderius dėl nepakankamų veiksmų, atkreipdami dėmesį į pažangos stoką, nepaisant priimtų DVT. Sutariama, kad norint veiksmingai spręsti tvarumo iššūkius, reikia glaudesnio tarptautinio bendradarbiavimo ir politikos nuoseklumo įvairiuose sektoriuose. Kai kurie dalyviai išreiškia susirūpinimą dėl to, kad kelios aplinką teršiančios įmonės užgožia prasmingus veiksmus, kurių imasi bendruomenės. Jaunimas daugiausia laikosi neigiamos nuomonės, pabrėždamas kolektyvinių veiksmų ir bendros atsakomybės svarbą. Jaunimo darbuotojai laikosi niuansuotos perspektyvos, ragindami pasaulio lyderius spausti bendroves taikyti tvarią praktiką ir teikti pirmenybę darnaus vystymosi tikslams, o ne ekonominei naudai. Dalyviai mano, kad vyriausybės taip pat turėtų teikti paskatas bendrovėms, kurios stengiasi mažinti anglies dioksido išmetimą, ir spausti didesnius teršėjus, kad šie imtųsi veiksmų visos šalies mastu mažinti išmetamo CO₂ kiekį ir kontroliuoti išteklių vartojimą.

Dalyviai turi daug idėjų, kaip pagerinti dabartinę klimato krizę. Jie siūlo didinti atsinaujinančiųjų energijos šaltinių naudojimą namuose, įgyvendinti griežtesnę perdirbimo ir atliekų tvarkymo praktiką, skatinti viešojo transporto tinklų plėtrą, kurti daugiau žaliųjų erdvių ir skatinti aplinką tausojantį elgesį. Jie pabrėžė, kad reikia kultūrinių ir ekonominių pokyčių tvarumo link ir visuomenės paramos klimato sprendimams, ragindami vyriausybes teikti pirmenybę klimato problemoms, o ne politikai. Rekomenduota imtis griežtesnių veiksmų statybos, žemės ūkio ir apdirbamosios pramonės srityse, taip pat pasaulinio bendradarbiavimo ir įsipareigojimų siekiant atsinaujinančiosios energijos tikslų. Taip pat buvo akcentuoti veiksmai individualiame lygmenyje, pavyzdžiui, maisto atliekų mažinimas, vandens suvartojimo mažinimas ir važinėjimas vienu automobiliu (angl. „carpooling“). Dalyviai išreiškė pageidavimą, kad būtų daugiau patarimų apie tvarią energiją ir rekomendacijų, kaip saugoti aplinką, ypač jaunesniems žmonėms ir žmonėms, turintiems mažiau galimybių gauti informacijos. Jaunimas pabrėžė, kad svarbu rinktis

mažiau taršų gyvenimo būdą, reikalauti, kad korporacijos būtų atsakingos už taršą, ir didinti vyriausybės išteklių skyrimą klimato kaitos veiksams. Jaunimo darbuotojai pabrėžė, kad būtina tiek privataus, tiek viešojo sektoriaus parama, kad jaunimui būtų suteikta daugiau galių sprendžiant klimato krizę, akcentuodami atsakomybės didiesiems teršėjams ir kolektyvinių pastangų siekiant tvarumo tikslų svarbą.

Manoma, kad jaunimo iniciatyvų skatinimas yra labai svarbi priemonė norint keisti mąstyseną ir skatinti aplinkos apsaugos politiką, ypač atsižvelgiant į skeptišką požiūrį į pasaulio lyderių įsipareigojimą spręsti klimato problemas.

Klausimyno rezultatai

YESDGs konsorciumo pateiktuose internetiniuose klausimynuose iš viso dalyvavo 118 asmenų.

Dalyvių profilis atrodė taip:

- Pagal amžių: 18,6 proc. buvo 16 metų ar jaunesni; 16,1 proc. – tarp 17 ir 18 metų; 5,1 proc. – tarp 19 ir 20 metų, o 60,2 proc. – 21 metų ar vyresni.
- Pagal tautybę: 23,7 proc. dalyvių yra portugalai; 16,9 proc. – lietuviai; 16,1 proc. – italai; 12,7 proc. – graikai; 11,9 proc. – airiai; 8,5 proc. – belgai; 2,5 proc. – santomiečiai; 1,7 proc. – Žaliojo Kyšulio salų gyventojai; 1,7 proc. – Gvinėjos gyventojai; 0,8 proc. – vokiečiai; 0,8 proc. – brazilai; 0,8 proc. – prancūzai; 0,8 proc. – ispanai ir 0,8 proc. – britai.
- Pagal kvalifikaciją: 16 turėjo pagrindinį išsilavinimą; 45 buvo įgiję vidurinį išsilavinimą; 26 turėjo bakalauro laipsnį ir 31 – magistro laipsnį.
- Kalbant apie dabartines profesijas, internetiniame klausimyne dalyvavo asmenys, kurie šiuo metu yra bedarbiai, studentai, projektų vadovai, mokytojai įvairiose švietimo įstaigose (pvz., profesinio mokymo centruose, vidurinėse ir pradinėse mokyklose), biologai, su jaunimu dirbantys asmenys, instruktoriai ir kitų profesijų atstovai.

Kalbant apie bendrąsias dalyvių žinias ir supratimą apie Darbotvarkę iki 2030 m. ir DVT, dalyvių atsakymuose atsispindi įvairus požiūris ir elgsena šiomis temomis. Apskritai dalyviai teigė, kad yra informuoti apie Darbotvarkę iki 2030 m. ir DVT, nors vis dar nemaža dalis respondentų nurodė, kad jiems trūksta informacijos šiomis temomis ir norėtų sužinoti daugiau. Paklausti, ar, jų nuomone, DVT turės didelį poveikį žmonijos pastangoms kovoti su klimato kaita, dauguma dalyvių sutiko, kad šių pasaulinių tikslų įgyvendinimo poveikis bus didelis. Didžiausi skirtumai tarp dalyvaujančių šalių pastebimi susipažįstant su dalyvių nuomone dėl pasaulio lyderių ir kiekvienos šalies vyriausybės vaidmens kovojant su klimato kaita. Portugalijos, Lietuvos ir Graikijos dalyvių nuomonės dėl pasaulio lyderių ir jų vyriausybių vaidmens kovojant su klimato kaita yra prieštaringos: didelė dalis dalyvių mano, kad šių subjektų pastangos yra pakankamos, o kita didelė dalis mano, kad daroma nepakankamai. Kita vertus,

dalyviai iš Airijos, Belgijos ir Italijos tvirtai įsitikinę: pasaulio lyderių ir jų šalių vyriausybių pastangos turi būti didesnės, kad būtų pasiektas klimato stabilumo tikslas.

Spręsdami klimato kaitos problemą dalyviai taip pat išreiškė asmeninės atsakomybės jausmą. Nepaisant to, kad kai kurie iš jų, ypač Italijos ir Belgijos respondentai, nurodė veiksmų stoką, pastebima ryški tendencija asmeniškai dalyvauti diskusijose apie aplinką, o tai yra aiškus ženklas, kad žmonės domisi šiomis temomis ir yra atviri gauti daugiau žinių. Aplinkosaugos požiūriu sąmoningo elgesio, pavyzdžiui, atliekų ir taršos mažinimo bei vandens taupymo, propagavimas taip pat paplitęs tokiose šalyse kaip Portugalija, Lietuva, Airija, Italija bei Graikija ir, atrodo, mažiau paplitęs Belgijoje. Nepaisant to, vis dar jaučiamas didelis bejėgiškumo jausmas ir balso trūkumas šiais klausimais, o daugelis dalyvių mano, kad, nepaisant jų teigiamo požiūrio į aplinkos gerinimą, jų veiksmų gali nepakakti, ir išreiškia nusivylimą dėl tariamo įtakos trūkumo. Nemažai dalyvių taip pat teigė, kad dėl dabartinės klimato ir aplinkos būklės jie jaučia nerimą ir susirūpinimą. Apskritai, nors dalyviai dalyvauja aplinkai naudingoje veikloje ir diskusijose, taip pat pastebimas nerimas ir bejėgiškumas dėl dabartinės klimato padėties. Nepaisant šių iššūkių, išlieka didelis įsitraukimo lygis ieškant tvirtų sprendimų kasdieniame gyvenime ir diskusijose su bendraamžiais šiomis temomis.

Dalyviams taip pat buvo užduoti klausimai apie DVT, daugiausia susiję su tuo, kuriuos DVT jie laiko svarbiausiais, kuriuos DVT, jų manymu, prioritetiniais laiko kiekvienos šalies vyriausybė, ir kuriuos DVT, jų manymu, jų šalies vyriausybė ignoruoja.

Apskritai dalyviai nuosekliai įvardijo 1, 2, 3 ir 4 DVT kaip svarbiausius. Airijos dalyviai pabrėžė ir kai kuriuos kitus DVT, pavyzdžiui, 6 DVT, Lietuvos ir Portugalijos dalyviai – 13 DVT, o Italijos dalyviai – 10 DVT. 16-ąją DVT taip pat pabrėžė dalyviai iš Airijos ir Italijos. Kita vertus, 17-asis DVT 17 buvo nuosekliai rečiau pasirenkamas DVT tarpe, o tai rodo, kad, dalyvių nuomone, partnerystė ir bendradarbiavimas siekiant šių tikslų apskritai yra mažiau svarbūs. Kiti mažiau svarbiais laikomi DVT yra šie: 9 DVT (dalyviai iš Airijos); 11 DVT (dalyviai iš Graikijos ir Lietuvos); 14 DVT (dalyviai iš Italijos) ir galiausiai 15 DVT (dalyviai iš Belgijos ir Italijos). Šie rezultatai rodo kultūrinius skirtumus ir tam tikrų tvarumo aspektų svarbą skirtingose šalyse.

8 DVT buvo nuosekliai suvokiamas kaip tikslas, kuriam Airijos, Lietuvos ir Italijos Vyriausybės teikia pirmenybę. Portugalijos Vyriausybė pagrindiniu prioritetu laikė 6

DVT, Graikijos Vyriausybė prioritetu laikė 1 ir 9 DVT, o Belgijos Vyriausybė – 4 DVT. Kiti DVT taip pat laikomi prioritetiniais: 3 DVT Portugalijoje, Graikijoje ir Lietuvoje; 9 DVT Airijoje, Lietuvoje ir Italijoje bei 8 DVT Belgijoje ir Portugalijoje. Galiausiai kai kurie DVT taip pat buvo įvardyti kaip prioritetiniai vienose šalyse, bet ne kitose, pavyzdžiui, 7 DVT Portugalijoje, 17 DVT Graikijoje, 4 DVT Airijoje, 5 DVT Belgijoje, 1 ir 4 DVT Lietuvoje ir 12 DVT Italijoje. Iš čia pateiktų rezultatų matyti, kad, dalyvių nuomone, pusei konsorciumo nacionalinių vyriausybių svarbiausias yra deramas darbas ir ekonomikos augimas (8 DVT), o švarus vanduo ir sanitarija (6 DVT), kova su skurdu (1 DVT), pramonės inovacijos ir infrastruktūra (9 DVT) ir kokybiškas švietimas (4 DVT) taip pat laikomi pagrindiniais konsorciumo nacionalinių vyriausybių prioritetais. Rezultatai rodo aiškią tendenciją, kad dalyviai ekonominio augimo klausimus įvardija kaip vyriausybių vadovų prioritetus, nors jie gali neturėti tiesioginio ryšio su šalių prioritetais.

Paklausti, kokius DVT kiekvienos šalies vyriausybė ignoruoja, dalyviai pateikė keletą įdomių atsakymų. Apskritai dalyviai manė, kad YESDGs konsorciumo šalių vyriausybės apleidžia svarbiausius, pavyzdžiui, 1, 2, 3, 4, 8 ir 13 darnaus vystymosi tikslus. Tai gali būti susiję su tuo, kad dalyviai, būdami dėmesingesni ir geriau suvokdami su šiais DVT susijusias tvarumo problemas, kritiškiau vertina savo šalies vyriausybės požiūrį ir veiksmus jų atžvilgiu. Kiti DVT, kurie, jų nuomone, yra ignoruojami, yra šie: 5 DVT (Portugalijos dalyviai), 14 DVT (Belgijos dalyviai) ir 10 DVT (Italijos dalyviai). Šie duomenys rodo, kad tokie socialiniai klausimai kaip kova su skurdu (1 DVT), kova su badu (2 DVT), gera sveikata ir gerovė (3 DVT), kokybiškas švietimas (4 DVT), lyčių lygybė (5 DVT), nelygybės mažinimas (10 DVT) ir deramas darbas ir ekonomikos augimas (8 DVT), taip pat aplinkosaugos klausimai, tokie kaip klimato kaita (13 DVT) ir gyvybė vandenyse (14 DVT), dalyvių nuomone, yra konsorciumo šalių vyriausybių ignoruojami klausimai.

Paklausti, ar anksčiau yra dalyvavę iniciatyvose ar projektuose, susijusiuose su aplinkos apsauga ir (arba) klimato kaita, dauguma apklaustųjų atsakė, kad nedalyvavo. Teigiamai atsakusių dalyvių atsakymai rodo, kad aplinkos apsaugos ir klimato kaitos iniciatyvose dalyvauta įvairiai – nuo konkrečių akcijų, tokių kaip „plogging“ (šiukšlių rinkimas bėgiojant) ir šiukšlių rinkimas, iki platesnių švietimo iniciatyvų, pavyzdžiui, dalyvavimo „Erasmus+“ programos švietimo apie tvarumą projektuose. Dalyviai išskyrė tokias veiklas: jaunimo savanoriška veikla gamtai ir miškams, miškų atkūrimo akcijos,

invazinių rūšių kontrolė, šiukšlių rinkimo akcijos (pvz., „plogging“), miestų valymas, paplūdimių švarinimas, tvarumo seminarai, gamtos atkūrimo akcijos, „vabzdžių viešbučio“ kūrimas, mitingai ir streikai dėl klimato kaitos ir kt. Projektai, kuriuose dalyviai teigė dalyvavę: kasmetinės nacionalinės švarinimosi akcijos, tokios kaip „Darom“ ir projektas „Eu(R)Write!“, Lietuvoje; BEST, READY, „Green Youth Commitment“, „Lusitanica“ ir „Albergaria + Ativa“ projektai Portugalijoje; „BirdWatch Ireland“, „Transition Year“ programa ir ECO-UNESCO jaunųjų aplinkosaugininkų apdovanojimai Airijoje; asociacija „Forum dei giovani – Tito“ Italijoje. Kiti dalyviai teigė dalyvavę kituose su klimato kaita ir tvarumu susijusiuose projektuose, tačiau negalėjo jų įvardyti.

Dauguma dalyvių negalėjo įvardyti aplinkai palankios praktikos, kurią taiko jų šalies vyriausybė. Nemaža dalis dalyvių išreiškė netikrumą ar nepasitikėjimą vyriausybės strategijų, skirtų kovai su klimato kaita, veiksmingumu. Nepaisant to, kai kurie dalyviai pabrėžė šalies viešojo transporto tobulinimą, veiksmus, susijusius su antriniu perdirbimu ir geresnėmis šiukšlių surinkimo sistemomis, investicijas į atsinaujinančius energijos šaltinius ir perėjimo prie elektrinių ar hibridinių transporto priemonių skatinimą. Dalyviai iš Portugalijos kaip gerąją šalies praktiką pabrėžė Portugalijos klimato įstatymo taikymą, didesnius žvejybos apribojimus ir didesnius vietinių miškų kirtimo apribojimus. Airijos dalyviai paminėjo jūros vėjo jėgaines, elektros energijos dekarbonizaciją, vyriausybės dotacijas, skirtas perėjimui prie švarios energijos, ir pastangas atkurti miškus. Belgijos dalyviai pabrėžė plataus užmojo viešojo transporto reformos politiką. Lietuvos dalyviai paminėjo naują šalies įstatymą dėl maisto atliekų rūšiavimo ir plastikinių maišelių atsisakymo. Italijoje buvo paminėtas patvirtintas nacionalinis prisitaikymo prie klimato kaitos planas, o Graikijoje dalyviai manė, kad vyriausybei dar reikia nueiti ilgą kelią sprendžiant šią problemą, nors dalyviai kaip gerąją praktiką pabrėžė plastikinių maišelių apmokestinimą.

Dalyviai turėjo daug idėjų dėl ekologiškų priemonių ir sprendimų, kuriuos reikėtų taikyti jų šalyse. Tarp jų: didinti visų amžiaus grupių žmonių klimato raštingumą; mažinti mokesčius tvarioms įmonėms; didinti paskatas namų ūkiuose perdirbti atliekas; griežčiau bausti klimato įstatymų nesilaikančias įmones; plačiau taikyti tvarius energijos šaltinius; keisti judumo mieste galimybes ir gerinti miesto dviračių infrastruktūrą; remti aplinkosaugos NVO; skatinti mažinti mėsos vartojimą; saugoti pakrančių ir kaimo vietas, gerinti atliekų tvarkymą ir propaguoti tvarią praktiką, pavyzdžiui, ekologišką

miestų planavimą. Galiausiai dalyviai pabrėžė skaidrumo ir aiškumo svarbą įgyvendinant tvarią veiklą.

Nors dauguma dalyvių teigė, kad apie aplinkosaugos problemas ir klimato kaitą mokėsi mokykloje, vis dėlto nemaža dalis, daugiausia sudaryta iš vyresnio amžiaus dalyvių, teigė, kad šia tema nesimokė. Daugelis dalyvių, kurie mokėsi šiais klausimais, nesutiko, kad pateiktos informacijos pakako, jog jie galėtų rasti praktinių sprendimų, kuriuos galėtų pritaikyti kasdieniame gyvenime. Vieni manė, kad švietimas buvo orientuotas į problemas, o ne į jų sprendimą, o kiti išreiškė skepticizmą dėl individualių veiksmų poveikio, palyginti su didesnio masto žalingais pramonės įmonių ir korporacijų veiksmais. Dalyviai taip pat užsiminė apie būtinybę tobulinti aplinkosauginį švietimą ir rengti išsamesnes mokymo programas, kurios būtų naudojamos formaliajame ir neformaliajame švietime, o kai kurie ragino, kad tai būtų privaloma mokymo programų dalis. Šios priemonės pabrėžtų kiekvienos šalies pasiryžimą šviesti kiekvieną pilietį apie DVT, Darbotvarkę iki 2030 m. ir klimato kaitą.

Klausimyno pabaigoje dalyvių buvo paprašyta nurodyti, apie kokius dalykus jie norėtų daugiau sužinoti YESDGs projekto eigoje. Temos yra įvairios: Europos politika ir taisyklės; taršos šaltiniai; klimato kaita ir visuotinis atšilimas; kaip naudotis ekologiškais ir alternatyviais energijos šaltiniais; tvarūs sprendimai paprastam žmogui; teisingas perėjimas energetikos srities darbuotojams; klimato kaitos neigimo psichologija; ekologinis nerimas; kolonizacijos vaidmuo dabartinėms klimato kaitos sąlygoms; kaip įsitraukti į vietos veiksmus; tvarumas technologijų srityse; vietinės laukinės gamtos apsauga; greitoji mada; tvarus turizmas; prisitaikymas prie ekstremalių oro sąlygų ir žiedinė ekonomika. Ši temų gausa atskleidžia nuoširdų dalyvių susidomėjimą aplinkosauginio raštingumo didinimu ir tvaraus elgesio diegimu.

Politikos dokumentas

Aplinkos tvarumas ir klimato kaitos priemonės yra jaunosios kartos dėmesio ir reikalavimų centre visame pasaulyje. Kadangi šis klausimas svarbus visiems, ypač jaunimui (dėl to, kokią poveikį jis turės jų gyvenimo sąlygoms ir galimybei džiaugtis tokia planeta, kokią pažįstame), svarbu susitelkti, sukuriant galimybes jauniems žmonėms aktyviai išreikšti savo nuomonę, ir pripažinti šį pokyčių poreikį. Europa yra esminiame momente, kai reikia sušvelninti klimato kaitos poveikį ir pereiti prie tvarios ateities, o vienas iš prioritetų yra jaunimo iniciatyvų rėmimas.

Šiuo politikos dokumentu siekiama sujungti turimų duomenų tyrimą su lauko tyrimų (tikslinių grupių ir internetinės apklausos) rezultatais apie padėtį

Belgijoje, Graikijoje, Airijoje, Italijoje, Lietuvoje, Italijoje ir Portugalijoje apie jaunimo iniciatyvas, taip pat apie jų žinias, požiūrį ir veiksmus, susijusius su darnaus vystymosi tikslais, klimato kaita ir aplinkos apsauga. Remiantis gautomis įžvalgomis, dokumente siūlomos politinės rekomendacijos, kaip konsorciumo šalyse stiprinti klimato kaitos veiksmus ir aplinkosauginį švietimą.

ES įsipareigojimą siekti prasmingo jaunimo pilietinio, ekonominio, socialinio, kultūrinio ir politinio dalyvavimo rodo įvairios per daugelį metų Europos Komisijos parengtos strategijos, pavyzdžiui, ES jaunimo strategija [1] ir Jaunimo veiksmų planas [2].

Tokie projektai kaip „Youth Volunteering for Nature and Forests“ (liet. Jaunimo savanoriška veikla gamtai ir miškams), „Green Youth Commitment“ (liet. Žaliasis jaunimo įsipareigojimas), „Plogging Challenge Portugal“ (liet. Portugalijos šiukšlių rinkimo bėgiojant iššūkis) ir kiti teikia švietimo ir veiklos paslaugas, kuriomis jaunimas įtraukiamas į iniciatyvas, ypač aplinkos apsaugos srityje.

Airijoje Vyriausybė įsteigė Jaunimo klimato asamblėją, kurioje dalyvauja įvairių jaunimo organizacijų atstovai ir kuri susitinka keletą kartų per metus. Nustatytos trys pagrindinės sritys, į kurias dėmesį turėtų sutelkti 2023 m. Jaunimo asamblėja klimato klausimais: tvarus transportas, žiedinė ekonomika, bendravimas, įsitraukimas ir klimato raštingumas [3], o 2022 m. Nacionalinė jaunimo asamblėja klimato klausimais daugiausia dėmesio skyrė: transportui, žiedinei ekonomikai, žemės ūkiui ir balsavimui

nuo 16 metų [4]. Nacionalinės jaunimo asamblėjos klimato klausimais rekomendacijos yra apsvarstomos ir, jei įmanoma, vėliau įtraukiamos į Klimato veiksmų planą.

Graikijoje jaunimo iniciatyvos ir darnus vystymasis kaimo vietovėse yra dvi svarbiausios tyrimų sritys, o duomenys rodo, kad kaimo vietovių jaunimas, regis, vis aktyviau dalyvauja iniciatyvose, skirtose aplinkosaugos iššūkiams spręsti [5].

Belgijoje per pastaruosius kelerius metus išsiplėtė daug jaunimo vadovaujamų judėjimų, pasisakančių už veiksmus klimato srityje. Vienas iš labiausiai paplitusių vadinasi „Youth for Climate“ (liet. Jaunimas už klimatą), kurio žinutė aiški ir betarpiška: „Dabartinė klimato politika nėra pakankamai ambicinga nei vietos, nei nacionaliniu, nei tarptautiniu lygmeniu. Organizacija „Youth for Climate“ nori pasiųsti aiškų apolitišką signalą, kad konkrečių priemonių reikia imtis dabar“ [6].

Italijoje atlikti tyrimai rodo, kad jaunimas vis labiau įsitraukia į aplinkosaugos klausimų sprendimą, pasisakydamas už juos ir dalyvaudamas, nors ir jaučiasi darantis nepakankamą įtaką sprendimų priėmimo procesams. Nors dauguma italų yra susipažinę su tvarumo sąvoka, vis dar akivaizdus didesnio jaunimo įgalinimo ir sisteminių pokyčių poreikis, siekiant spręsti sudėtingą aplinkos, socialinių ir ekonominių veiksnių sąveiką.

Jaunimo pilietinio dalyvavimo reikšmę Lietuvoje sunku pervertinti, nes jis atlieka lemiamą vaidmenį formuojant tautos ateities trajektoriją ir užtikrinant pagrindines žmogaus teises. Aktyviai dalyvaudami viešajame gyvenime, jauni žmonės skatina socialinę pažangą ir užtikrina valdžios politikos teisėtumą. Jų dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose suteikia įvairių perspektyvų ir įžvalgų, o tai lemia veiksmingesnę ir įtraukesnę politiką, kaip pabrėžiama ataskaitoje „Jaunimo pilietinis dalyvavimas Pietų Baltijos regione“ [7]. Pripažindama šią svarbą, Lietuva vis labiau lygiuojasi į Europos tendencijas ir iniciatyvas, skatinančias jaunimo dalyvavimą, pavyzdžiui, nurodytas Europos Komisijos Baltojoje knygoje ir ES jaunimo strategijoje [8].

Šie duomenys išryškina jaunimo teisių gynimo padėtį kiekvienoje konsorciumo šalyje. Taip pat buvo atliktas išsamus pažangos siekiant DVT tyrimas. Remiantis Eurostato Darnaus vystymosi Europos Sąjungoje stebėsenos ataskaita dėl pažangos siekiant darnaus vystymosi tikslų ES kontekste 2023 m. leidinio ataskaita, pažanga siekiant tikslų ES buvo labai nevienoda [9]. Per penkerių metų laikotarpį, kurį Eurostatas vertino šioje

ataskaitoje, ES padarė didelę pažangą siekdama užtikrinti deramą darbą ir ekonomikos augimą (8 DVT) ir mažinti skurdą (1 DVT), taip pat gerinti lyčių lygybę (5 DVT). Taip pat padaryta didelė pažanga mažinant nelygybę (10 DVT), užtikrinant kokybišką švietimą (4 DVT), skatinant taiką ir asmens saugumą ES teritorijoje, gerinant galimybes kreiptis į teismą ir pasitikėjimą institucijomis (16 DVT), gerinant sveikatą ir gerovę (3 DVT), skatinant inovacijas ir infrastruktūrą (9 DVT). 1 paveikslėlyje pateikiama ES pažangos, padarytos per pastaruosius penkerius metus siekiant DVT, apžvalga.

Kitą vertus, trijų tikslų raida nebuvo teigiama, netgi stebimas regresas, palyginti su 2030 m. užsibrėžtais tikslais, tai – gyvybė žemėje (15 DVT), partnerystė siekiant tikslų (17 DVT) ir klimato kaitos veiksmai (13 DVT). Kalbant apie 13-ąjį DVT, ES nustatė daug neprilygstamų klimato tikslų, kuriuos reikia pasiekti iki 2030 m., daugiausia per 55 % tikslo priemonių rinkinį [10] ir Europos žaliąjį kursą [11].

Negalima nuvertinti Europos duomenų svarbos, tačiau kadangi šioje ataskaitoje analizuojamos 6 ES priklausančių šalių tendencijos ir žinios, turime vertinti tikslingesnį kiekvienos šalies veiklos rezultatų vertinimą.

Keli aspektai, pavyzdžiui, bendras kiekvienos šalies darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas ir kiekvieno darnaus vystymosi tikslo būklė bei tendencijos, buvo analizuojami remiantis naujausios 2023 m. Dublino universiteto leidyklos Sachs ir partnerių paskelbtos Darnaus vystymosi ataskaitos išvadomis [12].

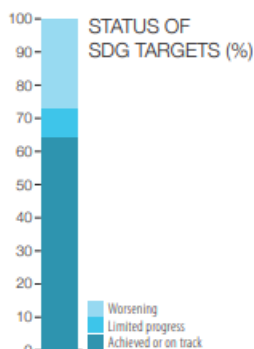
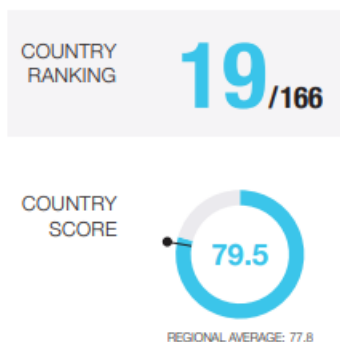
1 pav. ES pažangos siekiant DVT per pastaruosius penkerius metus apžvalga (nuotr. iš *Darnaus vystymosi Europos Sąjungoje stebėsenos ataskaitos apie pažangą siekiant darnaus vystymosi tikslų ES kontekste 2023 m. leidimas*, Eurostatas, 2023 m.)

Belgijos profilis

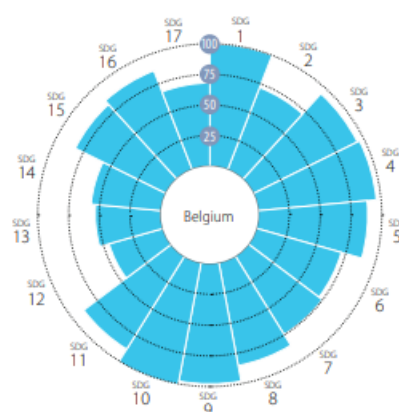
BELGIUM

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

Note: The full title of each SDG is available here: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

2 pav. Belgijos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Belgija užima 19-ąją vietą pagal pasaulio šalių rezultatus, kai kalbama apie DVT ir Darbotvarkę iki 2030 m. Remiantis 2 pav. pateiktais duomenimis, šalis pasiekė skurdo panaikinimo tikslą (1 DVT) – visi šio tikslo rodikliai jau įgyvendinti. Tai prieštarauja klausimyno metu surinktiems duomenims, nes apklausti gyventojai šį tikslą laikė vienu iš tikslų, į kuriuos Belgijos Vyriausybė nekreipia dėmesio. Kokybišką švietimą dalyviai pasirinko kaip pagrindinį Belgijos Vyriausybės prioritetą, tačiau duomenys rodo, kad šio tikslo įgyvendinimas nepasistūmėjo į priekį, o kai kurie šio tikslo rodikliai per vertinamą laikotarpį patyrė regresą. Kalbant apie klimato kaitos veiksmus, Belgijos

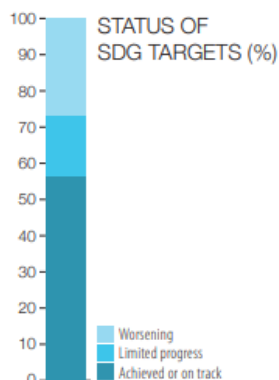
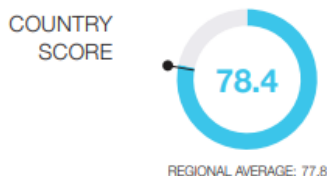
Vyriausybė vis dar susiduria su dideliais iššūkiais. Remiantis 2021 m. duomenimis, Belgijoje išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis siekė 110,6 mln. tonų CO₂ ekvivalento – šį skaičių reikia sumažinti 55 proc. siekiant 2030 m. tikslo [13]. Belgijos 2021–2030 m. nacionalinio energetikos ir klimato plano prognozės rodo, kad Belgija kol kas nėra pasirengusi pakankamai sparčiai mažinti pastatų, transporto priemonių ir žemės ūkio išmetamųjų teršalų kiekį, kad pasiektų griežtesnius Europos tikslus. Šią informaciją patvirtina naujausia Belgijos nacionalinė savanoriška 2023 m. ataskaita [14]. Nepaisant to, Belgija yra įsipareigojusi didinti savo indėlį į tarptautinį klimato kaitos finansavimą, finansiškai remti atsinaujinančiųjų išteklių energijos diegimą visame pasaulyje ir prisidėti prie tokių plataus užmojo projektų kaip Jungtinių Tautų Didžiosios žaliosios sienos iniciatyva [15]. Europos aplinkos agentūros duomenimis ir remiantis 2017 m. sukurta pirmąja Belgijos nacionaline savanoriška Darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo apžvalga, Belgija daugiausia dėmesio skiria visiems DVT, dirbdama pagal visa apimančias strategijas, kad būtų sprendžiamos tarpusavio sąsajos, pirmiausia dirbdama su DVT, turinčiais aplinkosauginį aspektą, pavyzdžiui, 2, 3, 6, 7, 11, 13, 14 ir 16 DVT [16]. Tai rodo aiškų atotrūkį tarp dalyvių įvardytų prioritetų (4, 5 ir 8 DVT) ir prioritetų, kurie buvo nustatyti kaip pagrindinis Belgijos Vyriausybės DVT įgyvendinimo strategijos tikslas.

Graikijos profilis

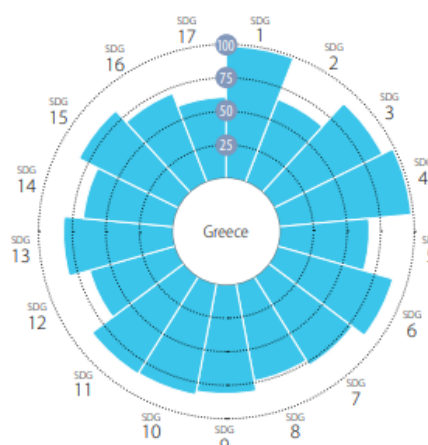
GREECE

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

Note: The full title of each SDG is available here: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sustainabledevelopmentgoals>

3 pav. Graikijos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., LaFortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Anot Sachs ir partnerių (2023), šiuo metu Graikija užima 28 vietą pagal darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo reitingą, kaip pavaizduota 3 paveikslėlyje. Analizuodami duomenis, galime daryti išvadą, kad Graikija dar nėra visiškai pasiekusi nė vieno iš DVT, nors dauguma jų per vertinamą laikotarpį vidutiniškai pagerėjo ataskaitoje „Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report“ vertintu laikotarpiu nuo 2023 m. Graikijos dalyviai 1 ir 9 DVT laikė Graikijos Vyriausybės

prioritetais, tačiau, nepaisant teigiamos gerėjimo tendencijos, vis dar yra nemažai iššūkių, kuriuos šios šalies vyriausybei teks išspręsti siekiant įgyvendinti Darbotvarkę iki 2030 m. Vis dar esama tam tikrų iššūkių, susijusių su 6 ir 10 DVT, tačiau šie tikslai yra vieninteliai du, kurių dabartinis pažangos tempas rodo, kad jie bus pasiekti iki 2030 m., o 12 DVT rodo regresą.

Kita vertus, dalyviai pasirinko kokybišką švietimą (4 DVT) kaip jiems svarbiausią ir vieną iš tikslų, į kurį Graikijos valstybė nekreipia dėmesio. Duomenys dar kartą patvirtina, kad vertinamuoju laikotarpiu Graikijoje 4 DVT nepagerėjo ir vis dar susiduriama su dideliais iššūkiais, kad būtų tikslas pasiektas per numatytą laikotarpį. Graikijoje susiduriama su dideliais iššūkiais: nors du šio DVT rodikliai jau pasiekti, kiti rodikliai šiuo metu susiduria su didelėmis kliūtimis ir rodo didelį regresą per analizuojamą laikotarpį. Kalbant apie klimato kaitos veiksmus, iškastinio kuro eksporto metu išmetamo CO₂ kiekis pasiekė norimą lygį, tačiau tai vienintelis kol kas pasiektas 13-ojo DVT rodiklis. Norint pasiekti šį Darbotvarkėje iki 2030 m. iškeltą tikslą, dar reikia didesnės pažangos.

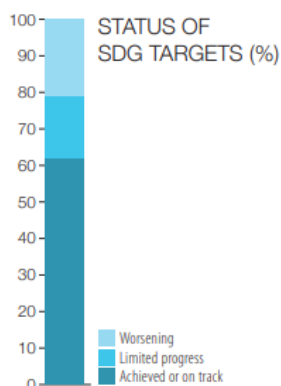
Pagal 2018 m. šalies savanorišką nacionalinę Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo apžvalgą Graikija nustatė ir patvirtino 6, 7, 11, 12, 13, 14 ir 15 darnaus vystymosi tikslus kaip prioritetinius, turinčius aplinkosauginį aspektą, kuris grindžiamas Graikijos gamtinės aplinkos samprata ir jos, kaip jūrinės tautos ir pakrantės valstybės, statusu[17]. Duomenys dar kartą rodo aiškų neatitikimą tarp prioritetų, kuriuos nurodė dalyviai, pasirinkę 1, 3, 9 ir 17 DVT kaip pagrindinius Graikijos Vyriausybės prioritetus, ir valstybės prioritetų. Nors vertinamuoju laikotarpiu pastebėta teigiama tendencija, 14-asis DVT Graikijoje vis dar yra tarp prasčiausiai įgyvendinamų, o tai rodo, kad reikia imtis tolesnių veiksmų jūrų apsaugos srityje.

Airijos profilis

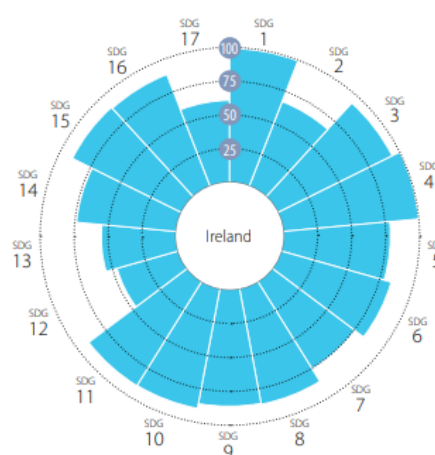
IRELAND

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

4 pav. Airijos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Tarp šalių, atstovaujamų YESDGs konsorciame, Airija yra šalis, užimanti 17 vietą pasaulyje pagal rezultatą siekiant darnaus vystymosi tikslų. Sachs ir kt. (2023) teigimu, šalis pasiekė 1 ir 3 DVT ir šiuo metu siekia 10 DVT. Šie duomenys kontrastuoja su dalyvių suvokimu, nes dalyviai mano, kad 1 ir 10 DVT yra du tikslai, kurių jų vyriausybė labiausiai nepaiso. Kita vertus, su atsakingu vartojimu ir gamyba susijusio tikslo srityje esama didelių iššūkių ir neigiamos augimo tendencijos – pasiektas tik 1 iš 7 rodiklių, o kiti vis dar susiduria su didžiuliais sunkumais, todėl kyla grėsmė, kad iki 2030 m. šis tikslas nebus

pasiektas. Kiti tikslai, su kuriais Airijoje vis dar susiduriama su dideliais sunkumais, yra 2, 13 ir 17, kaip parodyta 4 paveikslėlyje. Šie tikslai vis dar toli nuo Airijos Vyriausybės nustatytų tikslų ir iki 2023 m. jie arba stagnuoja, arba mažai gerėja.

Remiantis pirmąja šalies savanoriška nacionaline Darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo peržiūros ataskaita, 2018 m. pateikta JT aukšto lygio politiniam forumui darnaus vystymosi klausimais, Airijos Vyriausybė daugiausia dėmesio skiria 3, 7, 12, 13 ir 14 DVT [18]. Vėlgi aiškiai nesutampa tai, ką dalyviai įvardija kaip Airijos Vyriausybės prioritetus, nes 3, 7, 13 ir 14 DVT buvo vieni iš dažniausiai minimų, kaip apleistų Airijos valstybės. Airijos tikslas skleisti informaciją apie DVT paskatino sukurti nacionalinę internetinę sistemą, pavadintą „Ireland's SDG Geohive“. Tai vieša platforma, skirta viešai prieinamiems duomenims, susijusiems su JT ir ES DVT, tyrinėti, parsiųsti ir derinti, naudojant pažangiausias geoerdvines technologijas, kurias suteikė „ESRI Ireland“, siekiant sudaryti Airijos pažangos pagal kiekvieną tikslą žemėlapi [19].

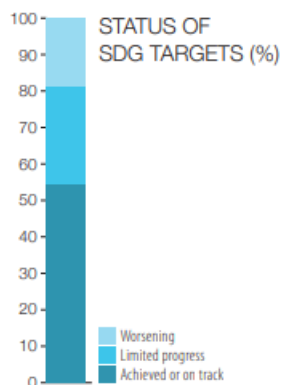
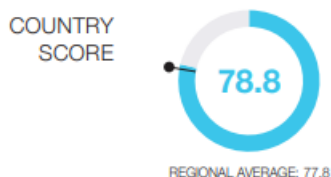
Airijos rezultatai gana geri – „nė vieno nepalikti nuošalyje“ rodiklis yra 81 proc., o tai rodo, kad didžioji dauguma Airijos gyventojų grupių, ypač nepalankioje padėtyje esančių ir visuomenės atstumtųjų, dalyvauja įgyvendinant DVT. Priešingai, Airijai tenka prastas 50 proc. šalutinio poveikio balas, kuris parodo, kokį poveikį kiekviena šalis daro kitoms šalims ir jų gebėjimams siekti DVT; kuo aukštesnis šalutinio poveikio balas, tuo šalis daro didesnę teigiamą poveikį, o kuo balas žemesnis, tuo jos poveikis yra labiau neigiamas. Airijos šalutinio poveikio balas (50 proc.) yra mažesnis už ES vidurkį ir užima 26 vietą iš 31 Europos šalies, įtrauktos į 2022 m. Lafortune ir partnerių atliktą analizę [20]. Šį neigiamą balą lemia menkas vandens suvartojimas, mirtini nelaimingi atsitikimai darbe, vergovė ir CO₂ išmetimas, kurie visi yra dideliu mastu susiję su importu, plastikinių atliekų eksportu, importuojamu SO₂ kiekiu ir reaktyviojo azoto išmetimu, maža oficialia parama vystymuisi, perkeltu tarptautinių bendrovių pelnu ir šalies, kaip pelno mokesčio rojus, reputacija. Daugelis šių rodiklių taip pat turi tendenciją mažėti, ypač prekybos poveikis aplinkai ir socialinis poveikis.

Italijos profilis

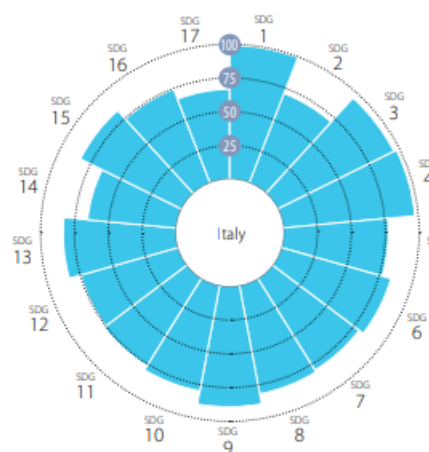
ITALY

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

5 pav. Italijos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., LaFortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Atsižvelgiant į iki šiol pasiektą pažangą Italija užima 24 vietą pagal darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatus. 5 paveikslėlyje pabrėžiama, kad 1 ir 6 DVT yra vieninteliai DVT, kuriuos šiuo metu pavyksta pasiekti iki 2030 m., o 2, 9, 12 ir 14 DVT susiduria su dideliais iššūkiais ir vis dar yra toli nuo Darbotvarkėje iki 2030 m. sutartų orientyrų. Aplinkos ir (arba) planetos DVT srityje 2, 6, 9, 11, 12, 13, 14 ir 15 DVT yra Italijos valstybės prioritetai, kuriems nustatyta 17 nacionalinių strateginių tikslų. Strateginiai tikslai apima

biologinės įvairovės nykimo sustabdymą užtikrinant rūšių ir buveinių išsaugojimo būklę sausumos ir vandens ekosistemose, invazinių svetimų rūšių plitimo sustabdymą, sausumos ir jūrų saugomų teritorijų didinimą ir veiksmingo jų valdymo užtikrinimą, genetinių išteklių ir natūralių ekosistemų, susijusių su žemės ūkiu, miškininkyste ir akvakultūra, apsaugą ir atkūrimą bei gamtinio kapitalo apskaitos integravimą į planavimą [21].

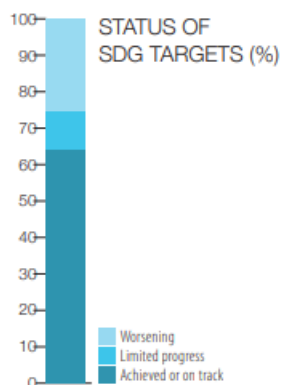
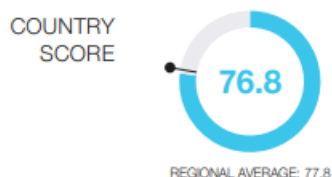
Italijos respondentai 6, 9, 12, 14 ir 15 darnaus vystymosi tikslus vertino ne taip, kaip Italijos Vyriausybė, o prioritetus teikė 1, 2, 10 ir 16 darnaus vystymosi tikslams. Dalyviai taip pat mano, kad 11-asis DVT yra pagrindinis vyriausybės prioritetas, tačiau su šiuo DVT susijusių balų ir dabartinių tendencijų Italijoje analizė atskleidžia, kad, nepaisant teigiamų tendencijų iki šiol, dar reikia nueiti nemažą kelią, kad šis tikslas būtų pasiektas. Šį DVT kartu su 10-uoju DVT (nelygybės mažinimas) nurodė respondentai, o 5 paveikslėlyje pavaizduota, kad dar reikia nueiti ilgą kelią siekiant pagerinti sąlygas, kad šie DVT būtų pasiekti per Darbotvarkės iki 2030 m. laikotarpį.

Lietuvos profilis

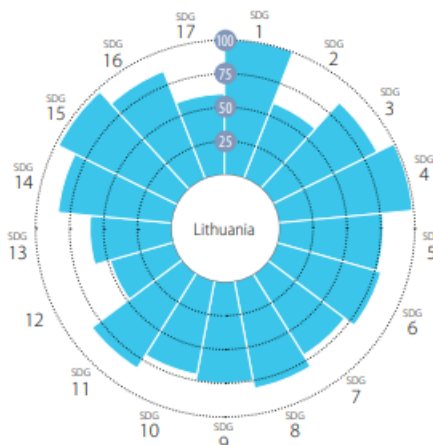
LITHUANIA

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

6 pav. Lietuvos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Lietuva pagrindinėmis prioritetinėmis aplinkos tvarumo sritimis yra įvardijusi klimato kaitą (13 DVT), gyvybę vandenyse (14 DVT), švarų vandenį ir sanitariją (6 DVT), gyvybę žemėje (15 DVT), gerą sveikatą ir gerovę (3 DVT), tvarius miestus ir bendruomenes (11 DVT) bei prieinamą ir švarią energiją (7 DVT) [22]. Tai atitinka darnaus vystymosi tikslus, kuriuos dalyviai įvardijo kaip svarbiausius jiems patiems, išskirdami 4, 13 ir 15 bei kitus darnaus vystymosi tikslus. Vadovaujantis ataskaitoje „Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas“ pateikta informacija (pavaizduota 6 pav.), Lietuva šiuo metu užima 37

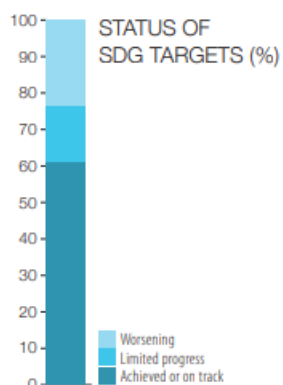
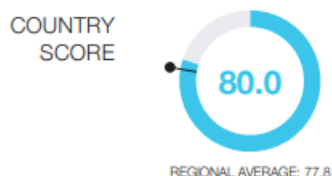
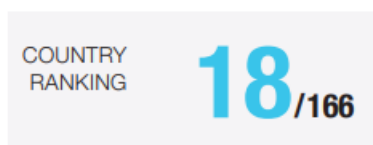
vietą bendrame darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo reitinge. Šalis jau pasiekė visus pagrindinius 15-ojo DVT (gyvybė žemėje) rodiklius, tačiau susidūrė su dideliais iššūkiais siekdama tikslų, susijusių su 2, 10, 12 ir 13 DVT. Pastarasis tikslas patyrė sunkumų, o jo pažanga sumažėjo dėl padidėjusio anglies dioksido, išmetamo deginant iškastinį kurą, kuris yra importuojamas, kiekio. Lietuva žengia į priekį siekdama DVT – daugumos rodiklių rezultatai nuosaikiai gerėja, o tai rodo šios šalies vyriausybės įsipareigojimą ir tokias iniciatyvas kaip Klimato kaitos programa, numatyta Lietuvos klimato kaitos įstatymo 10 straipsnyje. Vis dar išlieka skepticizmas dėl šių įstatymų veiksmingumo, ir šias nuotaikas atspindi projektas „Mano poveikis“ – išsami iniciatyva, kurios ėmėsi viena iš žinomų Lietuvos naujienų žiniasklaidos priemonių, išsamiai apklaususi jaunos asmenis. Lietuvos jaunimas, panašiai kaip ir jų bendraamžiai visoje Europoje, išreiškė didelį susirūpinimą dėl klimato kaitos poveikio jų ateičiai ir visai planetai [23].

Portugalijos profilis

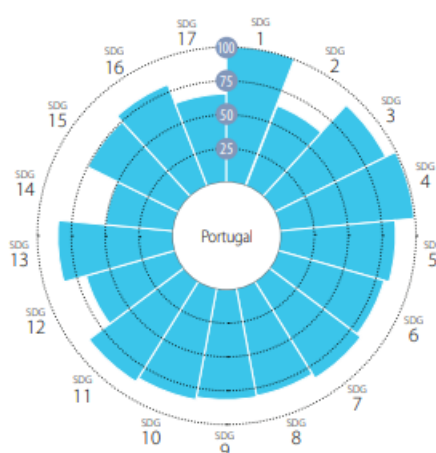
PORTUGAL

OECD Countries

OVERALL PERFORMANCE

AVERAGE PERFORMANCE BY SDG

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

7

pav. Portugalijos darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo rezultatų ir nacionalinių tendencijų analizė (nuotr. iš Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924)

Paskutinė konsorciūmo šalis yra Portugalija. Šiuo metu ši šalis užima 18 vietą bendrų DVT įgyvendinimo rezultatų reitinge (kaip matyti 7 pav.). Kol kas nepasiektas nė vienas iš DVT, tačiau trijų iš jų (1, 5 ir 6 DVT) rezultatai labai teigiamai pagerėjo ir yra pakeliui, kad jie būtų pasiekti iki 2030 m. Priešingai, 2, 12, 14 ir 17 DVT gresia pavojus, kad jie nebus pasiekti, nes per analizuotą laikotarpį jie beveik nepagerėjo. Didelį susirūpinimą kelia ir 15-asis DVT, nes daugumos šio tikslo rodiklių raida sustojo, o su Raudonosios knygos rūšių išlikimo indeksu susijęs rodiklis regresavo.

Su 15-ojo DVT regresu Portugalijoje gali būti susiję daugelis veiksnių, pavyzdžiui, „Global Forest Watch“ platformos vertinimas, kad Portugalijoje kasmet nuolat mažėja medžių plotas, ir neseniai atliktas 2000–2020 m. tyrimas, kuriame padaryta išvada, kad Portugalijoje užfiksuotas grynas medžių ploto pokytis -104 kha ($-3,4 \text{ proc.}$) [24]. Pagrindinės šios problemos priežastys yra miškų kirtimas, gaisrai ir urbanizacija, o kelių Portugalijos aplinkosaugos NVO, pavyzdžiui, „Quercus“, nuomone, tai yra didelė politinė Portugalijos miškų reformos įstatymo projekto nesėkmė [25]. Portugalijoje aktualios ir kitos problemos, pavyzdžiui, dirvožemio erozija ir dykumėjimas, daugiausia pietiniame šalies regione. Pagal SPI sausros indeksą 2022 m. rugsėjo pabaigoje visuose upių baseinuose tebebuvo sausra: Douro, Tagus, Ribeiras do Oeste, Sado ir Guadiana baseinai išsiskyrė didele, o Mira – ypatinga sausra [26]. Ši problema kasmet vis labiau plinta, o dalyviai teigė, kad Portugalijos Vyriausybė ir vietos valdžios institucijos nesuteikia plačiai visuomenei priemonių ir sprendimų, kuriais galėtų pasinaudoti pavieniai asmenys. Pirminiai miškai Portugalijoje yra labai reti, šiuo metu jie užima mažiau nei 1 proc. šalies miškų ploto, o tai prisideda prie biologinės įvairovės nykimo.

2017 m. Portugalijos savanoriškame nacionaliniame 2017 m. dokumente 4, 5, 9, 10, 13 ir 14 DVT buvo apibrėžti kaip pagrindiniai Portugalijos Vyriausybės prioritetai [27]. 2023 m. savanoriška nacionalinė apžvalga rodo, kad 54 proc. su šiais DVT susijusių rodiklių pokyčiai buvo teigiami, o 14 proc. užfiksuoti neigiami pokyčiai [28]. Kaip parodė šio dokumento tyrimas, Portugalijos dalyviai mano, kad 3, 4, 6, 7 ir 8 DVT Portugalijos Vyriausybė teikia prioritetus, o tai rodo akivaizdų neatitikimą tarp visuomenės suvokimo ir Portugalijos Vyriausybės įgyvendinamos politikos. Siekiant 13-ojo DVT, buvo sukurta Nacionalinė klimato kaitos programa, kuria siekiama nustatyti nacionalinio išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo kryptį, kad 2020 m. būtų pasiektas tikslas sumažinti išmetamųjų dujų kiekį tarp -18 proc. ir -23 proc. , palyginti su 2005 m. užfiksuotu išmetamųjų dujų kiekiu. Šis tikslas buvo pasiektas, išmetamųjų teršalų kiekį pavyko sumažinti maždaug 33 proc., palyginti su 2005 m., ir viršyti 2020 m. nustatytą tikslą.

Siekdama paspartinti ekonomikos dekarbonizaciją, Portugalijos Vyriausybė įgyvendina įvairias strategijas, pavyzdžiui, savivaldybių strategiją dėl antrinių žaliavų surinkimo, Portugalijos aplinkos fondo įgyvendinimą (į kurį įeina tokios priemonės kaip paskatos atiduoti į metalo laužą taršias transporto priemonės, paskatos pirkti naujas

elektrinės ar hibridinės transporto priemonės ir paskatos pirkti fotovoltines plokštes namams), šalies pagrindinio klimato įstatymo įgyvendinimą ir teisingo perėjimo kompensavimo mechanizmą.

Pilietinis švietimas yra esminis Portugalijos aplinkos apsaugos agentūros ir Portugalijos Vyriausybės tikslas. Pilietinio švietimo skatinimo tikslas lėmė, kad nuo 2017 m. į viešosios politikos planavimą palaipsniui imta įsisavinti ir įtraukti Darbotvarkę iki 2030 m. ir darnaus vystymosi tikslus. Nacionalinės aplinkosauginio švietimo strategijos sukūrimas buvo šio įsipareigojimo kulminacija. Kitų ryžtingų žingsnių imtasi 2022 m. suderinus aukšto lygio planavimo priemones su DVT ir jų uždaviniais, pavyzdžiui, Portugalijos 2030 m. strategiją, 2022 m. nacionalinę reformų programą, 2022–2026 m. pagrindinių galimybių įstatymą ir Portugalijos bendradarbiavimo strategiją iki 2030 m.

Rekomendacijos politikos formuotojams

Šioje ataskaitoje atliktame tyrime išdėstytos kelios pagrindinės strategijos ir rekomendacijos, kuriomis siekiama stiprinti aplinkos apsaugą, darnų vystymąsi ir klimato veiksmus įvairiais valdžios lygmenimis. Toliau pateikiami kai kurie iš pabrėžtų pasiūlymų.

- Geresnė komunikacija

- Stiprinti vyriausybės ir visuomenės komunikaciją apie Darbotvarkę iki 2030 ir darnaus vystymosi tikslus pasitelkiant nacionalinio masto programas ir tinkamai informuoti apie valstybės strategiją, skirtą Darbotvarkei iki 2030 ir darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti.
- Rengti vietos forumus, kuriuose būtų skleidžiama informacija apie aplinkosaugos renginius ir iniciatyvas.

- Švietimo ir informavimo kampanijos

- Didinti išteklių skyrimą, kad būtų sukurtos išsamios švietimo programos, orientuotos į DVT, klimato kaitą, biologinę įvairovę, atliekų tvarkymą ir atsparumą klimato kaitai, skirtos tiek formaliai, tiek neformaliai aplinkai.
- Siūlyti praktinę patirtį ir užklasinę veiklą, kuri įkvėptų moksleivius rūpintis aplinkosauga.
- Pasitelkti žiniasklaidą, socialines platformas ir vietos renginius informuotumo didinimo kampanijoms, siekiant įtraukti platesnę auditoriją.
- Nagrinėti konkrečias respondentų iškeltas dominančias temas, įskaitant teigiamus politinių priemonių rezultatus, tvarios energijos galimybes, pramonės išmetamus teršalus ir jų mažinimo būdus, laukinės gamtos apsaugą, perdirbimą ir procedūras, užtikrinančias pagrindinių teršėjų atskaitomybę.

- Atsinaujinančiųjų energijos išteklių diegimas ir griežtesnė politika

- Priimti teisės aktus, įpareigojančius taikyti tvarią praktiką ir naudoti atsinaujinančiąją energiją, siūlant mokesčių lengvatas už jos diegimą.
- Pirmenybę teikti sparčiam pastatų, transporto priemonių ir žemės ūkio išmetamų teršalų mažinimui, skatinant automobilių elektrifikavimą ir plečiant įkrovimo infrastruktūrą, įgyvendinant energijos vartojimo efektyvumo priemones

statybų sektoriuje ir remiant daug energijos naudojančių pramonės šakų perėjimą prie atsinaujinančių šaltinių.

- Įgyvendinti griežtesnius išmetamų teršalų ir taršos reglamentus, kad būtų skatinami aplinkai nekenksmingi gamybos metodai.
- Labiausiai aplinką teršiančioms įmonėms ir pramonės šakoms taikyti griežtesnę kontrolę ir didesnes baudas, o aplinką tausojančioms įmonėms taikyti mokesčių lengvatas.
- Sukurti paskatas, skatinančias tradicinę, mažiau teršių veiklą ir pramonės šakas.

- Skaidrumas

- Įrodyti skaidrumą ir atskaitomybę, dažnai teikiant pažangos ataskaitas apie klimato kaitos tikslus ir vyriausybės iniciatyvas bei informuojant apie jas plačiajai visuomenei suprantamu būdu.
- Į sprendimų priėmimo procesus įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas, viešąjį ir privatųjį sektorius, kad būtų vykdoma įrodymais pagrįsta ir įtrauki politika.
- Reikalauti, kad vyriausybės pareigūnai būtų atsakingi ir atskaitingi už korporacijų taršos mažinimą.

- Skatinti aktyvų bendradarbiavimą

- Sprendimus priimančys asmenys turėtų aktyviai dalyvauti tarptautiniuose forumuose, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų klimato kaitos konferencijoje, bendradarbiauti su kitomis šalimis, dalytis gerąja patirtimi ir suvienyti pastangas.
- Aktyviai bendradarbiauti su vietos bendruomenėmis ir suinteresuotosiomis šalimis, kad būtų bendrai kuriamos ir įgyvendinamos vietos poreikius atitinkančios darnaus vystymosi iniciatyvos.
- Skatinti partnerystę, siekiant veiksmingai spręsti aplinkosaugos problemas, pavyzdžiui, vykdamą agroekologijos projektus ir per ekologinio turizmo įmones.

- Jaunimo įgalinimas

- Aktyviai įtraukti jaunimą į klimato kaitos ir darnaus vystymosi veiklą, pavyzdžiui, kuriant jaunimo vadovaujamus projektus, sprendimų priėmimo platformas,

įgūdžių ugdymo ir propagavimo platformas ir remiant jaunimo vadovaujamą aplinkosaugos iniciatyvas.

- Sudaryti sąlygas naujai informuotų ir įsitraukusių piliečių kartai, kuri yra įsipareigojusi kurti tvaresnę ateitį.

Išvados

YESDGs ataskaitoje pateikiama informacija iš įvairių konsorciumo šalių (Portugalijos, Airijos, Graikijos, Belgijos, Italijos ir Lietuvos) ir atskleidžiamos dalyvių, ypač jaunimo, žinios, požiūris ir veiksmai, susiję su darnaus vystymosi tikslais, klimato kaita ir aplinkos apsauga.

Nors apie DVT apskritai yra žinoma, reikia gilesnio supratimo, ypač apie susijusius rodiklius. Dalyviai išreiškia skepticizmą dėl visų tikslų pasiekimo, nes mano, kad pasaulio lyderiai nėra tam įsipareigoję. Lauko tyrimo dalyviai yra labai susirūpinę dėl klimato kaitos ir jaučia nerimą dėl klimato kaitos bei aplinkos.

Dalyviai pabrėžia jaunimo iniciatyvų, geresnio aplinkosauginio švietimo mokyklose ir ryžtingesnių pasaulio lyderių bei jų šalių vyriausybių priemonių svarbą, o kai kurie teigė aktyviai dalyvaujantys susijusiuose projektuose ir veiksmuose. Jaunimas jaučiasi atskirtas nuo sprendimų priėmimo procesų, todėl pabrėžia, kad reikia imtis visapusiškų veiksmų, įskaitant visuomenės švietimą, jaunimo vadovaujamus judėjimus, griežtesnį teisinį reglamentavimą ir bendruomenių dalyvavimą.

Dalyviai taip pat pateikė nemažai įdomių pasiūlymų sprendimų priėmėjams savo šalyse. Šie pasiūlymai susiję su geresne komunikacija apie valstybės strategiją, skirtą Darbotvarkei iki 2030 m. ir darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti, geresnėmis švietimo ir informuotumo didinimo kampanijomis, aktyvesniu švarių energijos šaltinių diegimu, politikos stiprinimu ir skaidrumu, partnerystės ir bendradarbiavimo skatinimu, taip pat jaunimo įtraukimu ir įgalinimu dalyvauti priimant sprendimus dėl klimato kaitos ir darnaus vystymosi.

Projektas YESDGs prasidėjo 2023 m., o baigsis 2025 m., taigi jis bus įgyvendinamas tiksliai Darbotvarkės iki 2030 m. viduryje. Nors iki šiol padaryta tam tikra pažanga, jos ženkliai per mažai tikslams pasiekti. Įvairios tuo pat metu vykstančios krizės, pavyzdžiui, COVID-19 pandemija ir daugybė šiuo metu vykstančių konfliktų, sustabdė pažangą įgyvendinant DVT visame pasaulyje. Dėl šių daugybės krizių sukeltų trikdžių paaštrėjo problemos mažesnes pajamas gaunančiose šalyse, todėl pažanga įgyvendinant kai kuriuos tikslus ir rodiklius pasikeitė. Nepaisant šių nerimų keliančių pokyčių, ES ir YESDGs konsorciumas tiki, kad DVT vis dar įmanoma pasiekti. **Nepalikti nė vieno nuošalyje** yra pagrindinis, permainingas Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. ir jos darnaus vystymosi tikslų pažadas, todėl visos šalys turės sustiprinti savo įsipareigojimą dirbti kartu ir remti šalis, turinčias mažiausiai išteklių ir labiausiai nutolusias nuo Darbotvarkėje iki 2030 m. nustatytų tikslų.

Nė vienas iš tikslų nėra nepasiekiamas!

Iki šiol padaryta pažanga neatitinka idealizuoto plano, tačiau tai yra dar viena priežastis didinti visų šalių įsipareigojimą siekti DVT.

„Jaunimas: jiems rūpi. Jie žino, kad tai yra pasaulis, kuriame jie užaugs, kuriame praleis likusį gyvenimą. Tačiau manau, kad tai daugiau idealistinis požiūris. Jie iš tikrųjų tiki, kad žmonija, žmonių rasė, neturi teisės naikinti ir niokoti.“

- Seras Davidas Frederickas Attenborough

Nuorodos

1. EU Youth Strategy | European Youth Portal. European Youth Portal. [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: https://youth.europa.eu/strategy_en
2. Youth Action Plan. International Partnerships. 2023 [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/youth/youth-action-plan_en
3. Government of Ireland. National Youth Assembly on Climate Summary Report . 25ac8c3d-bd05-4c1d-a8e5-a09e6b271841.pdf (www.gov.ie). 2023.
4. Government of Ireland. Report of the National Youth Assembly On Climate. 2022.
5. Papathanasopoulou, E., et al. Youth Advocacy for Environmental Justice: Insights from Greece. Environmental Policy and Governance, 30(6), 412-428. 2020;
6. Youth for Climate. 2021 [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://youthforclimate.be/>
7. Gomółka K, Borucińska I, Stašys R. Youth Civic Participation in the South Baltic Region. WYDAWNICTWO POLTEX. 2020 m. spalio;
8. White paper on the future of Europe. European Commission. 2017 [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/publications/white-paper-future-europe_en#related-links
9. Sustainable development in the European Union Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context 2023 edition. 2023. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/16817772/KS-04-23-184-EN-N.pdf/845a1782-998d-a767-b097-f22ebe93d422?version=2.0&t=1688373085450>
10. Fit for 55: Delivering on the proposals. European Commission. 2023 [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal/fit-55-delivering-proposals_en

11. Delivering the European Green Deal. European Commission. 2021 [cituota 2024 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en
12. Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G., Drumm, E. (2023). Implementing the SDG Stimulus. Sustainable Development Report 2023. Paryžius: SDSN, Dublinas: Dublin University Press, 2023. 10.25546/102924
13. Plan National Intégré Energie Climat Belge. (2021). https://energy.ec.europa.eu/document/download/c254fd0d-128c-4737-909f-d6f8b878ac4d_en?filename=be_final_necp_main_fr.pdf
14. Voluntary National Reviews (2023) Belgium | High-Level Political Forum. 2023 [cituota 2024 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://hlpf.un.org/countries/belgium/voluntary-national-reviews-2023>
15. Great Green Wall Initiative. UNCCD. 2024 [cituota 2024 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unccd.int/our-work/ggwi>
16. Kingdom of Belgium (2017). Pathways to Sustainable Development – First Belgian National Voluntary Review on the Implementation of the 2030 Agenda, Brussels, Belgium
17. Hellenic Republic (2018). Voluntary National Review on the Implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, Hellenic Republic, Greece
18. Government of Ireland (2018) Voluntary National Review 2018 Report on the Implementation of the 2030 Agenda to the UN High-level Political Forum on Sustainable Development, Republic of Ireland.
19. Irelands Hub for Sustainable Development Goals. geohive.ie. 2014 [cituota 2024 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://irelandsdg.geohive.ie/>
20. Lafortune, G., Fuller, G., Bermont-Diaz, L., Kloke-Lesch, A., Koundouri, P., Riccaboni, A. (2022). Achieving the SDGs: Europe's Compass in a Multipolar world. Europe

Sustainable Development Report 2022. SDSN and SDSN Europe. Prancūzija: Paryžius.

21. IMELS (2017). "La Strategia Nazionale per lo Sviluppo Sostenibile", Ministry for the Environment Land and Sea, Rome, Italy

22. Treciokas, K. (2016) Statement by H.E. Kestutis Treciokas, Minister of Environment of the Republic of Lithuania, HLPF, The General Debate On The Theme 'Ensuring That No One Is Left Behind', Republic of Lithuania

23. My impact! [cituota 2024 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://my-impact.org/>

24. Almeida, J, and H Freitas (2012). Exotic Flora of Continental Portugal – a New Assessment. *Boccone* 24:231-237

25. Quercus. [cituota 2024 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <https://quercus.pt/>

26. Agência Portuguesa do Ambiente - Departamento de Estratégia e Análise Económica . Relatório do estado do Ambiente 2022/2023. 2023. Prieiga per internetą: https://rea.apambiente.pt/sites/default/files/rea/REA%202022_2023_pdf_vfinal_11_10_2023.pdf

27. Republic of Portugal (2017) National report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, Republic of Portugal

28. Republic of Portugal (2023) 2023 Voluntary National Review, Portugal